

v přírodě lesa stačí „jen“ prosadit známé principy, není to zdaleka jen odborný problém lesnický, ale i politický, dotýkající se každého občana, který chce mít v této zemi přívětivý domov pro sebe a své děti. Pro lesní hospodářství, které první definovalo princip trvalosti užitků jako svůj základ, vymezující povinnost šetrného využívání přírodního zdroje, by to znamenalo návrat k vlastní tradici, u nás potlačené v sedmdesátých letech.

Vzhledem k propastné neinformovanosti o tom, že rozvoj celé civilizace jede po špatné koleji (viz už před 18 lety publikované *Limity růstu*, Římský klub, 1972) je třeba nejprve celou tu bídu obnažit a stále znovu o ní veřejnost informovat. Informovanost probudí nejen její ekologické myšlení, ale i oprávněný lidský strach o život — svůj, vlastních dětí a možná i jiných organismů. Ale teprve až většina přijme hodnoty přírody a lesa samy „o sobě“ — a nikoliv jen pro hodnotu „pro člověka“ — může být předpokladem vzájemného respektu mezi lidmi a přírodou i mezi lidmi navzájem. Tento většinový souhlas je předpokladem vztahů založených na harmonii a symbióze, nikoliv na konfliktech a ovládnání. Ať jsou ideové základy takového vztahu sebe-racionálnější a sebeprůkaznější, sotva se mohou prosadit, dokud je nebudou sdílet ti, jimž demokratická společnost svěřuje rozhodovací pravomoc. Od tohoto stavu jsme ještě daleko, ale informovaná veřejnost jistě nestrpí dlouhou situaci, kdy společnost bezstarostným čerpáním přírodních zdrojů ujíždí po koleji končící v propasti.

Až dosud abstraktně formulované zásady dlouhodobě udržitelného rozvoje pak začnou být konkretizovány a může se uvědoměle usku-tečňovat harmonie člověka a přírody. A to i v lesním hospodářství. V současné situaci je ochrana lesa ochranou přírody i životního prostředí společnosti, tedy konec konců ochranou člověka. Bez přiměřeného lesního hospodářství se ani jedna z nich nemůže plně rozvinout.

Ráz ľudovej architektúry sa zachoval v Osturni

Bola raz jedna krajina...

(K rozvoju Zamaguria)

Prehádzať ekologickým problémom, neuváženým zásahom človeka do krajiny, ale aj zosúladať záujmy a požiadavky spoločnosti na rozvoj územia — to sú ciele ekologických štúdií. Ústav krajinej ekológie SAV vypracoval r. 1989 ekologickú štúdiu pre región Zamaguria, rozprestierajúci sa medzi Pieninami a Spišskou Magurou. Napriek tomu, že obsahovala návrh ekologicky optimálneho využívania územia a dopĺňali ju prognózy jeho rozvoja, v plnej miere sa pri ďalšom rozvoji tohto regiónu nerespektovala. Pozemky sa sceľovali a nákladné rekultivačné práce sa vykonávali na najmenej vhodných miestach, ako v prípade lokality Relov. Štát vynaložil na vypracovanie ekologickej štúdie nemalú čiastku, ktorá však nenašla primerané uplatnenie.

Ako prežije Zamaguria súčasnú

„novú pohromu“ — privatizáciu? Do popredia sa dostáva otázka, čo je ekonomickejšie: dosahovať vysoké výnosy pri veľkých nákladoch, alebo presadzovať ekologické hľadiská a zachovať zdravé životné prostredie aj za cenu nižších výnosov pri minimálnych nákladoch. Nemá Zamagurie všetky predpoklady stať sa modelovým územím pre ekologické hospodárenie? Súvisí s tým aj zachovanie a ochrana historických štruktúr poľnohospodárskej krajiny, drevenej architektúry, ľudových zvykov a obyčajov, rozvoj ľudových remesiel, ale predovšetkým individuálny spôsob hospodárenia. Toto územie má aj všetky podmienky na to, aby sa stalo zdrojom obnovy prírodného potenciálu krajiny pre okolité intenzívne využívané územia. Zamagurie v sebe skrýva veľa neobjavených a harmonicky vyvážených oblastí. Treba

sa starať o ich prirodzenú regeneráciu a zachovať i vyzdvihnúť pre ne najvhodnejšie a najtypickejšie krajinné prvky. Dokážeme zachovať tieto jedinečné hodnoty prírody a zároveň tu stabilizovať obyvateľstvo?

Na záchranu človekom zničených regiónov (napr. Horná Nitra, Žiar n. Hronom, Jelšava a i.) sa vynakladajú nemalé prostriedky. Rovnako naliehavá je však potreba zachovať súčasný zdravý ekologický potenciál tých lokalít (napr. aj Zamaguria), ktoré majú byť zachované ako „genofondové plochy“. Nejde nám o ochranu siete chránených území, ale o regióny, kde naopak, práve vyvážená hospodárska aktivita podporuje a stimuluje v krajine také ekosystémy, ktoré vznikli a môžu sa udržať iba vďaka nej. V týchto oblastiach ide v prvom rade o zachovanie pestrosti a vyváženosti rôznych foriem bioty. Stratégia ekologickej politiky by mala podporovať perspektívne rozvojové programy práve v týchto regiónoch.

Intenzifikácia, koncentrácia a špecializácia v poľnohospodárskej výrobe sa stali hlavnou príčinou záfaže prostredia. Vypelost a ochrana územia v niektorých oblastiach

Zamaguria bude aj v budúcnosti závisieť od spôsobu gazdovania súkromne hospodáriacich roľníkov, ktorí sú nielen záchrancami tradičného spôsobu hospodárenia, ale aj novodobými ekológmi. To však neznamená, že sa tu nemôžu uplatniť nové trendy rozvoja regiónu, spochybňujúce predovšetkým v nových formách hospodárenia v špeciálnych podhorských podmienkach. Zdrojom príjmov obyvateľstva môže byť i využitie nových požiadaviek napr. na biologicky čisté potraviny, zber lesných plodín, nekonvenčné druhy rekreácie, aktívne letné pobyty mládeže a pod. Zdrojom pracovných príležitostí ako stabilizačného ekonomického činiteľa (popri poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve) by mohol byť aj ľahký priemysel založený na menších prevádzkach (napr. konzervárne, bryndziarne, syrárne, sušiarne mlieka), ale aj cestovný ruch, ktorý však treba hneď v prvej etape usmerniť.

Najvýznamnejšie opatrenia zachovávajúce osobitosti regiónu Zamaguria a podobných oblastí (napr. kopaníe) spočívajú v nasledovných zásadách:

- Riešiť územie Slovenska z nadregionálneho hľadiska. Vytýpovať

nielen narušené oblasti, ale aj územia s funkciou genofondových plôch, a v nich zosúladiť nároky spoločnosti s požiadavkami trvale udržateľného rozvoja a tvorby zdravého životného prostredia.

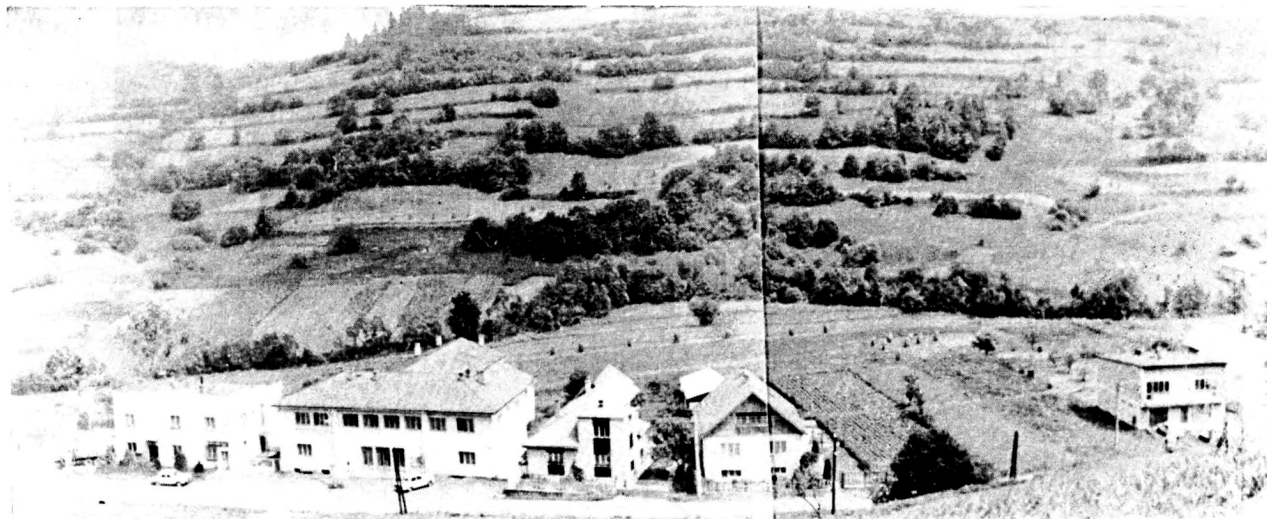
- Vládna politika musí poskytovať subvencie na rozvojové programy zvlášť v horských a pohraničných regiónoch, musí podporovať modernizáciu hospodárstiev v nepriaznivých podmienkach, starať sa o poradenskú službu a pod.

- Rešpektovať ekologické podmienky územia, ktoré sú limitom pre intenzifikáciu rozvoja, t. j. využiť prírodný potenciál územia.

- Podporovať tzv. alternatívny program rastlinnej výroby, ktorý sleduje najmä rozšírenie plôch deficitných plodín. Na Zamagurí prichádza do úvahy najmä pestovanie strukovín, maku a rôznych korenín.

Podobný program podporuje napr. rakúska vláda, ktorá garantuje ceny alternatívnym plodinám, preto poľnohospodári nemusia mať obavy o ich odbyt a sú navyše finančne dotovaní za každý hektár ročnou prémieou vo výške 5000—6000 ATS. Podobne vyhlásiť alternatívny

Typická zamagurská prírodná scenéria ostro kontrastuje s novodobou architektúrou

program pre živočíšnu výrobu, napr. chov kožušinovej zveri, koní, rybie farmy a pod.

- Budovať infraštruktúru na stabilizáciu vidieckeho obyvateľstva — prístupové komunikácie, kanalizáciu, odvoz domového odpadu, opravovne poľnohospodárskych strojov a pod.

- Podporovať rodinné farmy, ľudové remeslá a folklór regiónu; propagovať vidiecku turistiku (agroturistiku) ako doplnkový zdroj príjmov poľnohospodárov s poskytnutím ubytovacích a stravovacích kapacít na svojom gazdovstve.

- Presadzovať pôvodný stavebný štýl a podporovať typické prvky ľudovej architektúry.

- Podporiť starostlivosť o krajinu na poľnohospodárskych pôdach so zvláštnym zreteľom na ochranu historicky cenných štruktúr.

* * *

Ľudová architektúra spolu s krajinou scenériou, ktorú tvoria terasové polička so striedaním lúk a pasienkov, lemované stromovou a krovinou zelenou, vznikli ako súčasť životných potrieb ľudí a približujú zároveň stále živú históriu nášho národa. Je preto v našom záujme, aby sme raz mohli povedať, že taká krajina nielen bola, ale aj je . . .

„Víta Vás Zamagurie — kraj vzácnych prírodných krás a regionálnych folklórnych slávností“

Tatiana Hrnčiarová

Zkouška ekologické etiky: les?

Jestliže opravdovú zatoužime nájsť najvyššiu etiku nejakého činu, pak jím zajisté bude stvořitelský moment zrození života (ať je už jeho empirická stránka bez ohledu na čas jakákoli). Život, pro nějž základním darem, který obdržel do vínku, je nekonečná proměnlivost dovedená k první prahové hodnotě osmyslnění — sebereflexi. To, že dovedeme sebe-vnímat, nikoli jen jako jedince vymezeného bolestí či slastí, nebo člověka ovládajícího živé a neživé složky vytržené ze sítě přírodních vztahů, nám dává nezáviděníhodné privilegium. Protože — po půl století již nepřehlédnutelných ekologických ran z arzenálu rodu Homo — jsme schopni v pokoře pocítit svou hodnotovou rovnocennost se vším, co nejméně v miliónech forem reprezentuje fenomén život, nevyvážeme se z průvodního atributu takového sebevnímání: z odpovědnosti za

živé. A živé je natolik svázáno s neživým této planety, že jde o dalekosáhlý přesah odpovědnosti: odpovědnosti za systémy životadárného.

Můžeme tomu suše říkat ekosystémová nebo biocentrická etika, ale především ji musíme hned po jejím zrození naplňovat morálkou odpovídajícího činu. Žijeme v době, která tlačí na zpětné pohledy a přehlédnutelná období vyvolávají stud a touhu po katarzi („Proto země truchlí, chřadnou všichni její obyvatelé, polní zvěř a nebeské ptactvo; hynou i mořské ryby.“ Starý zákon, Ozeáš 4,3). Ožívá samotnými křesťany znovuobjevovaná motivace správcovstvím, vlévající této kultuře historicky známou tužbu kát a obnovit se po opětovném selhání.

Les. Přirozený biom mírného klimatického pásu, prostředí evropského pohanství. Člověk spjatý s přírodou tvrdošijně lpěl na bytostech,

jež vnímal v přírodních jevech. Historické prameny z 10.—13. století přinášejí povšechné údaje o úctě k pramenům, řekám, jezerům, výšinám, kamenům, k ohni a jiným přírodním silám. Víra v nadpřirozené bytosti nižšího řádu přetrvala i křesť a nahrazování úctou k svatým. Toto zakořenění se přisuzuje vývojové fázi převládajícího instinktu nad intelektem, kdy se člověk necítil být svým vědomím uzavřen sám v sobě, odděleně od přírodního prostředí, ale prožíval je intimně jako procesy vlastního těla. Přírodní jevy byly jeho vědomí dány jako živé a oduševněné stejně jako jeho vlastní bytost — neožívoval je svou fantazií, prožívání přírody bylo přirozeně polosnové. Proto žádná vnější moc, ani křesťanství, nemohla vymýtit představu o přírodě ztotožněnou s nadsmyslovostí a vzbuzující úctu k ní, takže dobří či zlí duchové přírodních elementů mohli být dobře registrováni rozvíjející se etnografií ještě v 18. a 19. století. Imaginace přírody rozsáhlých lesů vedla nejen k zbožnému uctívání stromů, ale celých hájů (hovoří o tom např. Kosmova kronika). Kult duchovných bytostí ztotožněných s určitými stromy nebo porosty (stejně jako s kameny, vodami apod.) vedl k praktické ochraně: např. stromy, které měly svého ducha, se nesměly kácet. Úcta se projevovala i obětí: chlebu se solí, ulovené nebo domácí zvěře. Ještě před sto lety se přírodnímu duchu posílala zpráva na březové kůře, ochranou mohl být kus očištěného lipového dřeva. . .

Křesťanský středověk se svojí zbožnou introspekci sice kácel lesy pro stavbu kostelů, ale staré stromy ještě dlouho poskytovaly náhradu za zděné modlitebny (balkánské církevní obřady pod duby, v Polsku uctívány svatý dub u Čenstochové a pod.). Obrázky Panny Marie nebo svatých byly a bývají dodnes spíš orientačním znamením posvátného místa (stromu) v přírodě. Lípa spojená s kultem Matky boží je připisována pohanské tradici nejen v Čechách, v Polsku, ale i v Pobaltí nebo na Balkáně. Perunův dub,